

Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA

ATHANASIOSA RANTOSA,
predstavljeni 28. oktobra 2021¹

Zadeva C-267/20

**AB Volvo,
DAF TRUCKS NV
proti
RM**

(Predlog za sprejetje predhodne odločbe, ki ga je vložilo Audiencia Provincial de León
(pokrajinsko sodišče v Leónu, Španija))

„Predhodno odločanje – Člen 101 PDEU – Direktiva 2014/104/EU – Odškodninske tožbe v nacionalnem pravu za kršitve določb konkurenčnega prava držav članic in Evropske unije – Nacionalno pravilo, v skladu s katerim se retroaktivnost nanaša na datum sankcije, ne pa na datum vložitve tožbe – Zastaralni rok v zvezi z nepogodbeno odgovornostjo – Opredelitev nastale škode – Načeli enakovrednosti in učinkovitosti“

I. Uvod

1. S to zadevo se nadaljuje niz predlogov za sprejetje predhodne odločbe, ki jih na Sodišče naslavljajo nacionalna sodišča v zvezi z razlago Direktive 2014/104/EU² o odškodninskih tožbah za kršitve določb konkurenčnega prava.
2. Ta predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 101 PDEU ter členov 10, 17 in 22 Direktive 2014/104.
3. Ta predlog je bil vložen v sporu med družbama AB Volvo in DAF Trucks NV (v nadaljevanju: toženi stranki) na eni strani ter družbo RM (v nadaljevanju: tožeča stranka) na drugi strani v zvezi z odškodninsko tožbo, ki jo je vložila zadnjenavedena in je vsebovala odškodninski zahtevek zaradi kršitve člena 101 PDEU, ki jo je ugotovila Evropska komisija in naj bi jo storilo nekaj podjetij, med katerimi sta toženi stranki.

¹ Jezik izvirnika: francoščina.

² Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. novembra 2014 o nekaterih pravilih, ki urejajo odškodninske tožbe po nacionalnem pravu za kršitve določb konkurenčnega prava držav članic in Evropske unije (UL 2014, L 2014, str. 1).

4. Sodišče bo s to zadevo dobilo priložnost, da pojasni področje uporabe Direktive 2014/104 *ratione temporis*, s čimer se je prvič ukvarjalo v sodbah Cogeco Communications³ in Skanska Industrial Solutions in drugi⁴. Tako bi lahko odgovori, ki jih bo Sodišče dalo predložitvenemu sodišču v tej zadevi, vplivali na spore, ki so trenutno v obravnavi pred nacionalnimi sodišči v celotni Uniji in v katerih se odpira problematika uporabe določb te direktive *ratione temporis*, zlasti v okviru odškodninskih tožb, ki se nanašajo na dejstva izpred začetka veljavnosti navedene direktive.

II. Pravni okvir

A. Pravo Unije

1. Uredba (ES) št. 1/2003

5. Člen 25(2) Uredbe (ES) št. 1/2003 določa:⁵

„Zastaranje začne teči na dan, ko je bila kršitev storjena. Vendar pa pri trajajočih ali ponavljajočih se kršitvah zastaranje začne teči na dan, ko kršitev preneha.“

6. Člen 30 te uredbe, naslovljen „Objava odločb“, določa:

„1. Komisija objavi odločbe, ki jih sprejme v skladu s členi 7 do 10, 23 in 24.

2. Objava odločb navaja imena strank in glavno vsebino odločbe, vključno z vsemi naloženimi sankcijami. Pri tem upošteva pravni interes podjetij do varovanja poslovnih skrivnosti.“

2. Direktiva 2014/104

7. Člen 10 Direktive 2014/104, naslovljen „Zastaralni roki“, določa:

„1. Države članice v skladu s tem členom določijo pravila o zastaralnih rokih za vložitev odškodninskih tožb. Ta pravila določijo, kdaj začne teči zastaralni rok, njegov tek in okoliščine, v katerih se zastaralni rok prekine ali pretrga.

2. Zastaralni rok ne začne teči, dokler kršitev konkurenčnega prava ne preneha in tožnik ni seznanjen ali se od njega ne more razumno pričakovati, da je seznanjen z:

- (a) ravnanjem in dejstvom, da to ravnanje predstavlja kršitev konkurenčnega prava;
- (b) dejstvom, da mu je kršitev konkurenčnega prava povzročila škodo, in
- (c) identiteto kršitelja.

³ Sodba z dne 28. marca 2019 (C-637/17, v nadaljevanju: sodba Cogeco, EU:C:2019:263).

⁴ Sodba z dne 14. marca 2019 (C-724/17, EU:C:2019:204).

⁵ Uredba Sveta z dne 16. decembra 2002 o izvajanju pravil konkurence iz členov [101 in 102 PDEU] (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 8, zvezek 2, str. 205, in popravek v UL 2015, L 100, str. 81).

3. Države članice zagotovijo, da so zastaralni roki za vložitev odškodninskih tožb vsaj pet let.

4. Države članice zagotovijo, da se zastaralni roki pretrgajo ali, odvisno od nacionalnega prava, prekinajo, če organ, pristojen za konkurenco, sprejme ukrep za namen preiskave ali postopka zaradi kršitve konkurenčnega prava, s katerim je povezana odškodninska tožba. Pretrganje zastaranja preneha najprej eno leto po pravomočnosti odločbe o kršitvi ali drugačnem zaključku postopka.“

8. Člen 17 te direktive, naslovljen „Ocenjevanje višine škode“, določa:

„1. Države članice zagotovijo, da dokazno breme ter dokazni standard, ki sta potrebna za ocenitev višine škode, ne moreta v praksi onemogočiti uveljavljanja pravice do odškodnine ali ga pretirano otežiti. Države članice zagotovijo, da so nacionalna sodišča v skladu z nacionalnimi postopki pristojna za ocenjevanje višine škode, če se dokaže, da je tožnik utrpel škodo, vendar natančne ocene višine utrpele škode na podlagi razpoložljivih dokazov v praksi ni mogoče podati ali je to pretirano oteženo.

2. Domneva se, da kartelne kršitve povzročajo škodo. Kršitelj ima pravico, da izpodbija to domnevo.

3. Države članice zagotovijo, da lahko nacionalni organ, pristojen za konkurenco v postopkih v zvezi z odškodninskimi tožbami, na zahtevo nacionalnega sodišča pomaga temu nacionalnemu sodišču pri določitvi višine škode, če ta nacionalni organ, pristojen za konkurenco, smatra, da je njegova pomoč primerna.“

9. Člen 21 navedene direktive, naslovljen „Prenos“, v odstavku 1 določa:

„Države članice sprejmejo zakone in druge predpise, potrebne za uskladitev s to direktivo, do 27. decembra 2016. Komisiji nemudoma sporočijo besedilo navedenih predpisov.

Države članice se v sprejetih predpisih sklicujejo na to direktivo ali pa sklic navedejo ob njihovi uradni objavi. Način sklicevanja določijo države članice.“

10. Člen 22 te direktive, naslovljen „Časovna veljavnost“, določa:

„1. Države članice zagotovijo, da se nacionalni ukrepi, sprejeti na podlagi člena 21 za uskladitev z bistvenimi [materialnopravnimi] določbami te direktive, ne uporabljajo retroaktivno.

2. Države članice zagotovijo, da se vsi nacionalni ukrepi, sprejeti na podlagi člena 21, ki niso ukrepi iz odstavka 1, ne uporabljajo za odškodninske tožbe, ki so bile predložene nacionalnim sodiščem pred 26. decembrom 2014.“

B. Špansko pravo

11. Člen 74(1) Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia (zakon 15/2007 o varstvu konkurence) z dne 3. julija 2007⁶ (v nadaljevanju: zakon 15/2007) določa:

„Zastaralni rok za vložitev tožbe za ugotovitev odgovornosti zaradi škode, nastale zaradi kršitve konkurenčnega prava, je pet let.“

12. Člen 76(2) zakona 15/2007 določa:

„Če se dokaže, da je tožeča stranka utrpela škodo, vendar bi bilo na podlagi dokazov, ki so na voljo, v praksi nemogoče ali pretirano oteženo natančno oceniti njeno višino, so sodišča pristojna za oceno zneska odškodnine.“

13. Prva prehodna določba Real Decreto-ley 9/2017 (kraljeva uredba-zakon 9/2017), naslovljena „Prehodna ureditev odškodninskih tožb zaradi kršitev konkurenčnega prava držav članic in Evropske unije“, določa:

„1. Določbe člena 3 te kraljeve uredbe-zakona se ne uporabljajo retroaktivno.

2. Določbe člena 4 te kraljeve uredbe-zakona se uporabljajo izključno za postopke, uvedene po začetku njene veljavnosti.“

14. Člen 1902 Código Civil (civilni zakonik) določa:

„Kdor s svojim ravnanjem ali opustitvijo po svoji krivdi ali zaradi malomarnosti drugemu povzroči škodo, mora povrniti povzročeno škodo.“

III. Spor o glavni stvari, vprašanja za predhodno odločanje in postopek pred Sodiščem

15. Tožeča stranka je v letih 2006 in 2007 kupila tri tovornjake, ki sta jih proizvedli toženi stranki.

16. Komisija je 19. julija 2016 sprejela Sklep C(2016) 4673 final v zvezi s postopkom na podlagi člena 101 [PDEU] in člena 53 Sporazuma EGP (Zadeva AT.39824 – Tovornjaki) (v nadaljevanju: sklep Komisije)⁷ ter v zvezi s tem objavila sporočilo za medije (v nadaljevanju: sporočilo za medije).

17. Komisija je v tem sklepu ugotovila, da je več mednarodnih proizvajalcev tovornjakov, med njimi toženi stranki, kršilo člen 101 PDEU in člen 53 Sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru (EGP), ker so se dogovorili, prvič, o določanju cen in povišanju bruto cen za tovornjake teže od 6 do 16 ton („srednjetežki tovornjaki“) oziroma nad 16 ton („težki tovornjaki“) v EGP ter, drugič, o časovnem okviru in prenosu stroškov za uvedbo tehnologij z nizkimi emisijami v skladu s standardi Euro od 3 do 6. Kar zadeva toženi stranki, je kršitev trajala od 17. januarja 1997 do 18. januarja 2011.

⁶ BOE št. 159 z dne 4. julija 2007, str. 28848.

⁷ Sankcija Komisije poleg tega ni dokončna za eno od podjetij, ki to sankcijo izpodbija v okviru tožbe, vložene 11. decembra 2017 pri Splošnem sodišču, Scania in drugi proti Komisiji (T-799/17).

18. Tožeča stranka je 1. aprila 2018 pri Juzgado de lo Mercantil de León (gospodarsko sodišče v Leónu, Španija) vložila tožbo zoper toženi stranki. Namen te tožbe je povrnitev škode, ki naj bi tožeči stranki nastala zaradi protikonkurenčnih ravnanj, ki naj bi jih izvajali navedeni družbi. Navedena tožba je primarno temeljila na upoštevni določbi zakona 15/2007, kakor je bil spremenjen po prenosu Direktive 2014/104, podredno pa na členu 1902 civilnega zakonika, ki določa splošno ureditev nepogodbene civilne odgovornosti. Tožba je v razmerju do toženih strank tožba za ugotovitev odgovornosti, vložena po izreku dokončnega sklepa Komisije o ugotovitvi kršitve člena 101 PDEU (tožba za ugotovitev odgovornosti tipa „follow-on“).

19. Prvostopenjsko sodišče, Juzgado de lo Mercantil de León (gospodarsko sodišče v Leónu), je s sodbo z dne 15. oktobra 2019 delno ugodilo odškodninskemu zahtevku in toženima strankama naložilo, naj tožeči stranki plačata odškodnino v višini 15 % nakupne cene tovarnjakov, skupaj z zakonskimi obrestmi, ne da bi navedenima družbama naložilo plačilo stroškov. Natančneje, to sodišče je zavrnilo ugovor toženih strank, ki sta se sklicevali na zastaranje tožbe, kar je obrazložilo zlasti z uporabo petletnega zastaralnega roka iz člena 74(1) zakona 15/2007, s katerim je prenesen člen 10(3) Direktive 2014/104. Poleg tega je navedeno sodišče uporabilo domnevo škode, povzročene s kartelnimi kršitvami, iz člena 17(2) te direktive, prenesenega s členom 76(3) zakona 15/2007, in pristojnost sodne ocene škode iz člena 17(1) navedene direktive, prenesenega s členom 76(2) zakona 15/2007, ker naj bi bili ti določbi v okviru ureditve dokaznega bremena postopkovni določbi.

20. Toženi stranki sta se zoper sodbo pritožili pri Audiencia Provincial de León (pokrajinsko sodišče v Leónu, Španija), pri čemer sta trdili, da za tožbo velja splošna ureditev nepogodbene odgovornosti iz člena 1902 španskega civilnega zakonika, v skladu s katerim za tožbe, vložene na podlagi tega člena, velja enoletni zastaralni rok iz člena 1968(2) tega zakonika. Po mnenju toženih strank je ta rok začel teči na dan objave sporočila za medije, torej 19. julija 2016, in naj bi torej že nastopilo zastaranje, saj je bil odškodninski zahtevek vложен 1. aprila 2018. Toženi stranki še menita, da ni nobenega dokaza o vzročni zvezi med ravnanjem, opisanim v sklepu Komisije, in zvišanjem cene tovarnjakov, ki jih je kupila tožeča stranka, zato je treba ob upoštevanju tega, da se uporablja člen 1902 navedenega civilnega zakonika, če tožeči stranki ne uspe dokazati škode, ki jo je utrpela, zahtevek zavrniti.

21. V teh okoliščinah je Audiencia Provincial de León (pokrajinsko sodišče v Leónu) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

- „1. Ali je treba člen 101 PDEU in načelo učinkovitosti razlagati tako, da nasprotujeta razlagi nacionalne določbe, v skladu s katero se s tem, da določa, da se retroaktivnost nanaša na datum sankcije, ne pa na datum vložitve tožbe, šteje, da petletnega roka za vložitev tožbe, ki ga določa člen 10 Direktive [2014/104], in člena 17 o sodnem ocenjevanju škode ni mogoče uporabiti retroaktivno?
2. Ali je treba člen 22(2) Direktive 2014/104 in izraz ‚retroaktivno‘ razlagati tako, da se člen 10 te direktive uporabi za tožbo, kakršna je vložena v sporu o glavni stvari, ki pa se – čeprav je bila vložena po začetku veljavnosti Direktive in določbe, ki to direktivo prenaša – nanaša na dejstva ali sankcije, ki so obstajale pred tem?
3. Ali je treba, ko se uporabi določba, kakršna je člen 76 zakona o varstvu konkurence, člen 17 Direktive 2014/104 o sodnem ocenjevanju škode razlagati tako, da gre za procesnoppravno določbo, ki se uporabi za spor o glavni stvari, v katerem je bila tožba vložena po tem, ko je začela veljati nacionalna določba, ki prenaša to direktivo?“

22. V postopku predhodnega odločanja pred Sodiščem so pisna stališča predložili tožeča stranka, toženi stranki, španska in estonska vlada ter Komisija. Vse te stranke, razen estonske vlade, so na podlagi člena 61(1) Poslovnika Sodišča v predpisanem roku tudi pisno odgovorile na vprašanja, ki jih je postavilo Sodišče.

IV. Analiza

A. Uvodne ugotovitve

23. S to zadevo (tako imenovano „Tovornjaki“) se odpirajo kompleksna in občutljiva vprašanja, povezana s časovno uporabo nekaterih določb Direktive 2014/104 za odškodninsko tožbo, ki je bila sicer vložena po začetku veljavnosti te direktive in nacionalnih določb za njen prenos, vendar se nanaša na kršitev, ki se je končala pred začetkom veljavnosti tako navedene direktive kot tudi teh nacionalnih določb.

24. Spomniti je treba, da je bila kršitev člena 101 PDEU, zaradi katere je bila vložena odškodninska tožba, storjena med letom 1997 in letom 2011. Ta kršitev je bila predmet sklepa Komisije, ki je bil sprejet 19. julija 2016. Nezaupna različica in povzetek tega sklepa sta bila objavljena 6. aprila 2017.

25. Kar zadeva Direktivo 2014/104, naj spomnim, da je začela veljati 26. decembra 2014, rok za njen prenos pa se je iztekel 31. decembra 2016. Ta direktiva je bila v špansko pravo prenesena 26. maja 2017.

26. Kar zadeva odškodninsko tožbo, je bila vložena po začetku veljavnosti nacionalnih določb, sprejetih za prenos Direktive 2014/104, in sicer 1. aprila 2018.

27. Treba je še ugotoviti, da je Kraljevina Španija prenos Direktive 2014/104 zagotovila s sprejetjem kraljeve uredbe-zakona 9/2017. V členu 3 in 4 te uredbe-zakona je bilo ohranjeno razlikovanje med materialnopravnimi in postopkovnimi določbami. S členom 3 navedene kraljeve uredbe-zakona so uveljavljene materialnopravne določbe Direktive 2014/104 (vključno s tistimi v zvezi z zastaranjem in ocenitvijo višine škode iz člena 10 oziroma člena 17(1) te direktive), in sicer s spremembo zakona 15/2007 (nova člena 74 in 76 tega zakona). S členom 4 kraljeve uredbe-zakona 9/2017 so uveljavljene postopkovne določbe Direktive 2014/104, in sicer s spremembo Ley de Enjuiciamiento Civil (zakonik o civilnem postopku).

28. Tako se sporni vidiki iz te zadeve nanašajo na pravno ureditev, ki se uporablja po eni strani za zastaranje tožbe, ki jo je vložila tožeča stranka (natančneje na trajanje zastaralnega roka in datum, ko ta začne teči), po drugi strani pa za ocenitev višine nastale škode.

29. Predlagam, naj se na prvem mestu odgovori na drugo in tretje vprašanje, saj se ti nanašata na obveznosti držav članic, ki izhajajo iz Direktive 2014/104 in jih je v obravnavanih okoliščinah mogoče šteti za lex specialis, nato pa na drugem mestu na prvo vprašanje, ki se nanaša na obveznosti, ki so državam članicam naložene z načeli primarne zakonodaje, katere razlaga postane upoštevana šele v primeru, da zadevne obveznosti ni mogoče izpeljati iz bolj specializiranih določb te direktive.

B. Drugo in tretje vprašanje za predhodno odločanje

30. Predložitveno sodišče se z drugim in tretjim vprašanjem za predhodno odločanje sprašuje o časovni uporabi členov 10 in 17 Direktive 2014/104 – v smislu člena 22 te direktive – za odškodninsko tožbo, ki jo je tožeča stranka vložila zoper toženi stranki, ter o materialnopravni oziroma postopkovni naravi pravil, ki izhajajo iz te direktive.

31. Ker sta ti vprašanji tesno povezani, menim, da ju je treba preučiti skupaj. Šele po skupni analizi teh dveh vprašanj bo namreč mogoče koristno odgovoriti na vsako od njiju.

1. Razlaga retroaktivnega učinka iz člena 22(1) Direktive 2014/104 in časovna uporaba „materialnopravnih“ določb te direktive

32. V skladu s členom 22(1) Direktive 2014/104 države članice zagotovijo, da se nacionalni ukrepi, sprejeti na podlagi člena 21 te direktive za uskladitev z materialnopravnimi določbami navedene direktive, ne uporabljajo retroaktivno.

33. Predložitveno sodišče dvomi o razlagi prislova „retroaktivno“, uporabljenega v tej določbi. Natančneje, predložitveno sodišče sprašuje, ali je z retroaktivnim učinkom napoteno, prvič, na datum kršitve konkurenčnega prava s kartelnim sporazumom, drugič, na datum sankcije, ki jo je naložila Komisija, ali pa, če je to primerno, tretjič, na datum vložitve odškodninske tožbe.

34. Naj spomnim, da se v skladu z ustaljeno sodno prakso novo pravno pravilo uporablja od začetka veljavnosti akta, v katerem je vsebovano, ter se ne uporablja za pravne položaje, ki so nastali in se v celoti končali med veljavnostjo starega predpisa, vendar pa se uporablja za prihodnje učinke teh položajev in nove pravne položaje (načelo prepovedi retroaktivnosti pravnih aktov).⁸ Drugače je le, če so novemu pravilu dodane posebne določbe, ki izrecno določajo njegovo časovno veljavnost.⁹

35. Iz ustaljene sodne prakse izhaja tudi, da je treba za zagotovitev spoštovanja načel pravne varnosti in varstva legitimnih pričakovanj materialnopravna pravila prava Unije razlagati tako, da se na položaje, ki so nastali pred začetkom njihove veljavnosti, nanašajo samo, če iz njihovega besedila, ciljev ali sistematike jasno izhaja, da jim je treba pripisati tak učinek.¹⁰

36. Direktiva 2014/104 vsebuje posebna pravila glede svoje časovne veljavnosti. Tako je časovno področje uporabe te direktive omejeno z njenim členom 22, ki razlikuje med „materialnopravnimi določbami“, ki se ne uporabljajo retroaktivno,¹¹ in določbami, „ki niso ukrepi iz odstavka 1 [tega člena 22]“ (v nadaljevanju: postopkovne določbe) in ki se uporabljajo v okviru pravnih sredstev, vloženih po začetku veljavnosti navedene direktive (to je 26. decembra 2014).¹²

⁸ Glej sodbi z dne 14. aprila 1970, Brock (68/69, EU:C:1970:24, točka 7), in z dne 10. julija 1986, Licata/ESO (270/84, EU:C:1986:304, točka 31).

⁹ Sodbe z dne 16. decembra 2010, Stichting Natuur en Milieu in drugi (C-266/09, EU:C:2010:779, točka 32); z dne 26. marca 2015, Komisija/Moravia Gas Storage (C-596/13 P, EU:C:2015:203, točka 32), in z dne 15. januarja 2019, E. B. (C-258/17, EU:C:2019:17, točka 50).

¹⁰ Glej sodbi z dne 24. marca 2011, ISD Polska in drugi/Komisija (C-369/09 P, EU:C:2011:175, točka 98 in navedena sodna praksa), in z dne 11. decembra 2008, Komisija/Freistaat Sachsen (C-334/07 P, EU:C:2008:709, točka 44 in navedena sodna praksa).

¹¹ Glej člen 22(1) Direktive 2014/104.

¹² Glej člen 22(2) Direktive 2014/104.

37. Besedilo člena 22(1) Direktive 2014/104 tako izraža splošno načelo, kot ga je vzpostavilo Sodišče, v skladu s katerim se v nasprotju s postopkovnimi pravili, ki se na splošno uporabljajo za vse spore, ki potekajo, ko ta pravila začnejo veljati, materialnopravna pravila običajno razlagajo tako, da se načeloma ne nanašajo na „položaje, ki so nastali“ pred začetkom njihove veljavnosti.¹³

38. Torej je treba zdaj preučiti, kdaj je nastal pravni položaj v tako imenovani zadevi Tovornjaki ter, natančneje, ali je nastopil pred začetkom veljavnosti Direktive 2014/104 in roka za njen prenos ali po njem.

39. Naj v zvezi s tem pripomnim, da je Sodišče v sodbah Cogeco in Skanska Industrial Solutions in drugi¹⁴ menilo, da se Direktiva 2014/104 ne uporablja *ratione temporis* za „dejansko stanje“, nastalo pred sprejetjem te direktive in začetkom njene veljavnosti, ne da bi ob tem pojasnilo, ali se ta sklic nanaša zgolj na kršitev ali pa se z njim upoštevata tudi sklep, ki so ga sprejeli organi za varstvo konkurence, in odškodninska tožba. Opozarjam, da je bila za razliko od zgoraj navedenih zadev, v katerih sta bili odškodninski tožbi vloženi pred začetkom veljavnosti te direktive 2014/104, v obravnavani zadevi odškodninska tožba vložena po začetku veljavnosti navedene direktive, in sicer na podlagi zakona 15/2007, s katerim je bila ta direktiva prenesena.¹⁵

40. Toženi stranki trdita, da je za namene opredelitve materialnopravnih pravil, ki se uporabljajo za domnevno škodo, povzročeno s kršitvijo konkurenčnega prava, zadevni položaj nastal v trenutku, ko je bila navedena škoda povzročena, torej v trenutku, ko naj bi tožeča stranka med trajanjem ugotovljene kršitve kupila zadevne tovornjake.

41. Po drugi strani tožeča stranka trdi, da je njen pravni položaj nastal v trenutku vložitve odškodninske tožbe. Tako naj bi se Direktiva 2014/104 uporabljala v celoti, ne da bi se postavljalo vprašanje retroaktivnosti.

42. Predložitveno sodišče pa se sprašuje tudi o možnosti upoštevanja še tretje kronološke reference, na podlagi katere bi bilo mogoče ugotoviti trenutek nastanka pravnega položaja, to je datuma sankcioniranja kršitve konkurenčnega prava.

43. Uvodoma ugotavljam, da besedilo člena 22 Direktive 2014/104 vzbuja dvome glede časovnega področja uporabe nekaterih določb te direktive. Natančneje, ta člen ne opredeljuje, katere od določb navedene direktive so „materialnopravne“ ali „postopkovne“. Poleg tega obseg prepovedi retroaktivne uporabe materialnopravnih določb ni dovolj jasno določen. To je povzročilo različne pristope med državami članicami v okviru prenosa iste direktive, kar je element, ki lahko ogroža tako cilj zagotovitve enotne uporabe konkurenčnega prava Unije¹⁶ kot zahtevo po pravni varnosti.¹⁷

¹³ Glej sodbi z dne 24. marca 2011, ISD Polska in drugi/Komisija (C-369/09 P, EU:C:2011:175, točka 98 in navedena sodna praksa), in z dne 11. decembra 2008, Komisija/Freistaat Sachsen (C-334/07 P, EU:C:2008:709, točka 44 in navedena sodna praksa).

¹⁴ Sodba z dne 14. marca 2019 (C-724/17, EU:C:2019:204).

¹⁵ Kot je bilo poleg tega navedeno v točki 24 teh sklepnih predlogov, je bil sklep Komisije v tako imenovani zadevi Tovornjaki sprejet po začetku veljavnosti Direktive 2014/104, vendar pred iztekom roka za njen prenos, medtem kot sta bila povzetek sklepa Komisije v Uradnem listu Evropske unije, nezaupna različica sklepa Komisije pa na spletišču Generalnega direktorata Komisije za konkurenco objavljena po izteku roka za prenos navedene direktive, vendar pred njenim prenosom v špansko pravo z zakonom 15/2007.

¹⁶ Glej uvodno izjavo 34 Direktive 2014/104.

¹⁷ V zvezi s tem navajam, da vprašanje uporabe *ratione temporis* nove ureditve zastaranja, določene v členu 10 Direktive 2014/104, odlično ponazarja to problematiko glede različnih pristopov prenosa, ki so ga uporabile države članice.

44. Poleg tega menim, da bi razlaga tožeče stranke pomenila retroaktivno uporabo materialnopравnih določb, za katere zakonodajalec Unije ni določil retroaktivnega učinka. Tako bi nastal položaj, s katerim bi bilo poseženo v cilja predvidljivosti in enotnosti, zastavljena s členom 22(1) Direktive 2014/104. S tako razlago pa bi se tvegala „ponovna oživitve“ tožb, ki so pred začetkom veljavnosti nacionalnega predpisa za prenos morda že zastarale.¹⁸

45. Kar zadeva merilo datuma, ko je Komisija naložila sankcijo, priznavam, da bi se lahko glede na to, da se obravnavana zadeva umešča v okvir izvajanja konkurenčnega prava v zasebnem interesu („private enforcement“) in, natančneje, se nanaša na odškodninsko tožbo, vloženo zaradi kršitve konkurenčnega prava, ki jo je ugotovil organ za varstvo konkurence (tožba za ugotovitev odgovornosti tipa „follow-on“), postavilo vprašanje, ali ne bi bilo treba merila, ki ga je treba upoštevati za ugotovitev trenutka, ko je nastal pravni položaj, raje navezati na sprejetje sklepa Komisije, s katerim je bila kršitev ugotovljena. V okviru tožb za ugotovitev odgovornosti tipa „follow-on“ pravni položaj oškodovane stranke namreč ni le povezan z ugotovitvijo kršitve s strani organa za konkurenco – ki pomeni temeljno predhodno fazo, da lahko navedena stranka uveljavlja pravico do odškodnine – ampak je že po naravi od te ugotovitve odvisen.

46. Naj v zvezi s tem pripomnim, da je to, da se kot izhodišče za ugotovitev nastanka pravnega položaja upošteva zgolj datum nastanka škode ali datum storitve kršitve, gotovo upošteven pristop v okviru uveljavljanja člena 101 PDEU v javnem interesu („public enforcement“), o čemer priča člen 25 Uredbe št. 1/2003, ali v okviru odškodninskih tožb, vloženih pri nacionalnih sodiščih neodvisno od obstoja sklepa organa za varstvo konkurence o ugotovitvi kršitve („stand-alone actions“), vendar bi se lahko zgodilo, da bi bilo to izhodišče zunaj konceptualnega in kontekstualnega okvira tožb za ugotovitev odgovornosti tipa „follow-on“, pri katerih mora obstajati sklep organa za varstvo konkurence, ki je podlaga za tožbo.

47. Kljub temu da se zgornja trditev zdi smiselna, pa je ni mogoče sprejeti.

48. Na prvem mestu, treba je ugotoviti, da je splošno načelo prepovedi retroaktivnosti posledica načela pravne varnosti. Namen zahteve, da se upošteva načelo pravne varnosti, je zlasti zagotoviti, da na osebe, za katere se uporablja pravo Unije, ne vpliva zakonodaja, ki ni „jasna in predvidljiva“. ¹⁹ Tako je po zgledu sankcij iz konkurenčnega prava Unije, naloženih v okviru uveljavljanja člena 101 PDEU v javnem interesu, namen prepovedi retroaktivnosti novih materialnopравnih pravil v zvezi z odškodninskimi tožbami zagotoviti, da lahko storilec kršitve predvidi posledice storitve nezakonitega dejanja in zlasti mogoči obseg svoje odgovornosti v skladu z materialnopравnimi pravili, ki veljajo v času storitve kršitve. Iz tega sledi, da je člen 22(1) Direktive 2014/104 izraz sodne prakse Sodišča, v skladu s katero se posameznikom zagotovi predvidljivost materialnopравnih pravil, ki določajo odgovornost za odškodnino kot posledico kršitev konkurenčnega prava, zato je retroaktivna uporaba materialnopравnih določb prepovedana.²⁰

49. Tako se pri odškodninskih tožbah zaradi kršitve konkurenčnega prava dejanski položaj, ki se upošteva za opredelitev uporabe ratione temporis določb nacionalnega prava, sprejetih za uskladitev z materialnopравnimi določbami Direktive 2014/104, ki opredeljujejo nastanek nepogodbene odgovornosti, ujema z nastankom dejstev, zaradi katerih so bili izpolnjeni pogoji za odgovornost, kar se je v obravnavani zadevi zgodilo pred začetkom veljavnosti nacionalne zakonodaje za prenos. Natančneje, v okviru tožb za ugotovitev odgovornosti tipa „follow-on“ sicer

¹⁸ Glej sklepe predloge generalne pravobranilke J. Kokott v zadevi Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, točka 63).

¹⁹ Sodba z dne 12. novembra 1981, Meridionale Industria Salumi in drugi (združene zadeve od 212/80 do 217/80, EU:C:1981:270, točka 10).

²⁰ Glej sodbo z dne 14. februarja 2012, Toshiba Corporation in drugi (C-17/10, EU:C:2012:72, točki 50 in 51 ter navedena sodna praksa).

drži, da so lahko podjetja, ki so sodelovala v kartelu, kakršen je ta iz obravnavane zadeve, predvidela, da njihovo ravnanje pomeni kršitev konkurenčnega prava, ki bi jo organ za varstvo konkurence lahko kaznoval in bi lahko privedla do tega, da bi lahko oškodovane stranke zahtevale povračilo škode, ki so jo utrpele, vendar morajo biti te tožbe kljub vsemu urejene z materialnopravnimi določbami, ki so veljale v času storitve kršitve. To stališče potrjujeta tudi Direktiva 2014/104²¹ in sodna praksa Sodišča, v skladu s katero so odškodninske tožbe ob neobstoju določb v pravu Unije urejene z nacionalnimi pravili in postopki držav članic.²² Kljub temu pa želim poudariti, da s tem ni omajana pravica oškodovanih strank, da prejmejo odškodnino za škodo, ki so jo utrpele. Kot je bilo pojasnjeno v točkah 93 in 94 teh sklepnih predlogov, je ta odškodnina namreč zagotovljena s primarno zakonodajo Unije in zlasti načelom učinkovitosti člena 101 PDEU.

50. Na drugem mestu, z upoštevanjem datuma storitve kršitve, ki pomeni jasno, objektivno in preverljivo merilo, bi se zagotovila tudi enotna uporaba materialnopravnih določb Direktive 2014/104, kar je eden od temeljnih ciljev te direktive.²³

51. Na tretjem mestu, treba je še ugotoviti, da se zdi, da je precej držav članic v okviru prenosa Direktive 2014/104 bolj ali manj izrecno določilo, da se materialnopravne določbe te direktive ne uporabljajo za položaje, kakršen je ta iz zadeve iz postopka v glavni stvari, v katerem se je škoda, ki je nastala zaradi kršitve, udejanjila pred iztekom roka za prenos navedene direktive ali začetkom veljavnosti nacionalne določbe, s katero je bila ta direktiva prenesena. Zdi pa se, da se je španski zakonodajalec odločil za tak model, ker je določil, da če se postopkovne določbe uporabljajo samo za postopke, uvedene po začetku veljavnosti kraljeve uredbe-zakona za prenos Direktive 2014/104 (in sicer od 27. maja 2017 dalje), se materialnopravne določbe ne uporabljajo „retroaktivno“, torej za dejstva, nastala pred datumom prenosa Direktive 2014/104. Komisija takega pristopa ni izpodbijala niti v okviru poročila o izvajanju te direktive.²⁴

52. Glede na navedeno menim, da se za zadevo iz postopka v glavni stvari sicer uporabljajo „postopkovne“ določbe Direktive 2014/104, medtem ko določbe, opredeljene kot „materialnopravne“, nimajo retroaktivnega učinka in se ne uporabljajo.

2. Določitev materialnopravnih in postopkovnih določb iz člena 22 Direktive 2014/104

53. Opozarjam, da se drugo in tretje vprašanje nanašata na obveznosti, ki jih imajo države članice na podlagi člena 22 Direktive 2014/104 glede časovne uporabe določb te direktive v zvezi z zastaralnim rokom (člen 10), pristojnostjo nacionalnih sodišč za ocenjevanje višine škode (člen 17(1)) in izpodbojno domnevo glede škode, ki jo povzročijo karteli (člen 17(2)).

54. Predložitveno sodišče se tako sprašuje, ali so zgoraj navedene določbe materialnopravne določbe v smislu člena 22 navedene direktive in ali se uporabljajo za odškodninsko tožbo, kakršna je ta iz postopka v glavni stvari.

²¹ Glej uvodno izjavo 11 Direktive 2014/104.

²² Glej sodbo z dne 20. septembra 2001, Courage in Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, točka 31).

²³ Glej uvodno izjavo 34 Direktive 2014/104.

²⁴ Glej „Poročilo o izvajanju direktive o odškodninskih tožbah“ z dne 14. decembra 2020.

a) Manevrski prostor držav članic pri določanju materialnopравnih in postopkovnih določb Direktive 2014/104

55. Uvodoma je treba odgovoriti na vprašanje, ali lahko države članice prosto opredeljujejo, ali so pravila, sprejeta za zagotovitev prenosa Direktive 2014/104, materialnopравna ali postopkovna.

56. Španska in estonska vlada menita, da je treba na to vprašanje odgovoriti pritrdilno. Tako ti vladi trdita, da je mogoče v posameznem nacionalnem pravnem redu – ker vprašanje zastaranja odškodninskih tožb na ravni prava Unije ni bilo izčrpno harmonizirano – prosto opredeliti, ali so pravila, s katerimi je urejen ta zastaralni rok, materialnopравna ali postopkovna.

57. Estonska vlada prav tako trdi, da države članice v skladu s svojo procesno avtonomijo razpolagajo z manevrskim prostorom pri uveljavljanju Direktive 2014/104, ki ga mora Sodišče upoštevati, dokler država članica spoštuje načeli enakovrednosti in učinkovitosti. Po mnenju te vlade bi to, da se po začetku veljavnosti te direktive opredeli, ali je neko pravilo „materialnopравno“ ali „postopkovno“, pomenilo nesprejemljivo poseganje v procesno avtonomijo držav članic.

58. Komisija in ena od toženih strank pa, nasprotno, menita, da je treba o tem, katere od določb Direktive 2014/104 so materialnopравne in katere to niso, presoditi z vidika prava Unije, ne pa z vidika zahtev nacionalnega prava, ki se uporablja.

59. Z zadnjenavedenim stališčem se strinjam.

60. Na prvem mestu, treba je ugotoviti, da s členom 22 Direktive 2014/104 sicer ni opredeljeno, katere določbe so materialnopравne in katere postopkovne, vendar je s tem členom izrecno napoteno na „bistvene [materialnopравne] določbe te direktive“, za kar se zdi, da kaže na to, da je narava teh določb posebno vprašanje prava Unije.

61. Na drugem mestu, opozarjam, da je med glavnimi cilji Direktive 2014/104 želja zagotoviti enotno uporabo konkurenčnega prava Unije, povečati uspešnost odškodninskih tožb na tem področju ter zagotoviti učinkovito in dosledno uporabo členov 101 in 102 PDEU.²⁵ Če pa bi se državam članicam dopustila taka diskrecijska pravica, bi obstajalo tveganje nedosledne in neenotne uporabe določb te direktive v različnih pravnih redih, kar bi bilo v nasprotju z zgoraj navedenimi cilji. Z ugotovitvijo, da bi bilo treba v pravu Unije med določbami navedene direktive opredeliti tiste, ki so materialnopравne, in tiste, ki to niso, pa bi bilo mogoče, nasprotno, povečati pravno varnost ter preprečiti, da bi osebe, oškodovane zaradi kršitve pravil konkurenčnega prava, odškodninsko tožbo vložile pri točno določenem sodišču, ki bi ga izbrale zaradi uporabe materialnopравnih in postopkovnih pravil, ki bi bila z vidika njihovih interesov ugodnejša kot uporaba teh pravil pri drugem nacionalnem sodišču, in jih odvrniti od takega ravnanja. Drugače povedano, s tem pristopom bi se lahko izognili praksi „forum shopping“.

62. Na tretjem mestu, ugotavljam, da tudi ob dopustitvi, da je zakonodajalec Unije državam članicam prepustil odločanje o tem, katere določbe so materialnopравne in katere postopkovne, nič manj ne drži, da je treba to odločitev sprejeti v skladu s splošnimi načeli prava Unije in načelom učinkovitosti konkurenčnega prava, da se tako zagotovi učinkovit sistem sankcioniranja kršitev konkurenčnega prava na podlagi tožb, vloženih v zasebnem interesu.

²⁵ Glej uvodno izjavo 34 Direktive 2014/104.

63. Torej menim, da je treba drugo in tretje vprašanje preučiti na podlagi premise, da je opredelitev narave določb Direktive 2014/104 vprašanje, urejeno s pravom Unije.

b) Pravila o zastaralnih rokih v skladu s členom 10 Direktive 2014/104

64. Ugotoviti je treba, da je španski zakonodajalec člen 10 Direktive 2014/104 – po zgledu člena 17 te direktive – v špansko pravo prenesel kot materialnopravno določbo, ki nima retroaktivnega učinka.

65. Opozarjam, da se je generalna pravobranilka J. Kokott o opredelitvi člena 10 Direktive 2014/104 izrekla v sklepnih predlogih v zadevi Cogeco, v katerih je menila, da ne gre za povsem postopkovno določbo.²⁶

66. Poleg tega je Sodišče odločilo tudi, da za razliko od procesnih rokov zastaralni rok spada v materialno pravo, ker je njegov namen zaščititi oškodovano osebo – ki mora imeti na voljo dovolj časa, da zbere ustrezne informacije za morebitno tožbo – in osebo, ki je odgovorna za nastanek škode – tako da prepreči, da lahko oškodovana oseba neomejeno odlašajo z uveljavljanjem svoje pravice do odškodnine.²⁷

67. Naj še pripomnim, da spada vprašanje zastaralnega roka v večini nacionalnih pravnih sistemov v materialno pravo, zato je bil člen 10 Direktive 2014/104 v večini držav članic prenesen kot materialnopravna določba.²⁸

68. V zvezi s tem je treba pojasniti, da španski zakonodajalec – za razliko od drugih držav²⁹ – očitno ni predvidel posebnih prehodnih določb glede področja uporabe *ratione temporis* novih pravil za zastaranje.

69. Ob upoštevanju navedenega predlagam, naj se na drugo vprašanje za predhodno odločanje odgovori, da je treba člen 22(2) Direktive 2014/104 razlagati tako, da se člen 10 te direktive ne uporablja za odškodninsko tožbo, ki je bila sicer vložena po začetku veljavnosti te direktive in nacionalnih določb za njen prenos, vendar se nanaša na dejstva in sankcije pred začetkom veljavnosti teh določb.

c) Pristojnost sodišča za ocenitev višine škode iz člena 17(1) Direktive 2014/104

70. Člen 17(1) Direktive 2014/104, kot je razvidno iz besedila te določbe, se nanaša predvsem na zahtevani dokazni standard za namene ocenitve višine škode, ki je nastala oškodovani osebi, in oceno dokazov – ki ju opravi nacionalno sodišče – na katere se lahko tožeča stranka opre, da bi dokazala obseg nastale škode.

71. Prvi stavek člena 17(1) Direktive 2014/104 državam članicam nalaga, da morajo zagotoviti, da ne dokazno breme ne dokazni standard, ki sta potrebna za ocenitev višine škode, ne smeta v praksi onemogočiti uveljavljanja pravice do odškodnine ali ga pretirano otežiti.

²⁶ Glej sklepne predloge generalne pravobranilke J. Kokott v zadevi Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, točka 61).

²⁷ Sodba z dne 8. novembra 2012, Evropaiki Dynamiki/Komisija (C-469/11 P, EU:C:2012:705, točki 52 in 53).

²⁸ Thomas, B., in Aubin, F., v: Amaro, R. (ur.), *Private Enforcement of Competition Law in Europe*, 1. izdaja, Bruselj, Bruylant, 2021, „Chapter 7 - Limitation period“, str. 165.

²⁹ Glej na primer pristop, ki mu sledi Francija v členu 12(2) odloka št. 2017-303 z dne 9. marca 2017 o odškodninskih tožbah zaradi protikonkurenčnih praks (JORF št. 59 z dne 10. marca 2017).

72. Uvodoma ugotavljam, da je ta določba izraz načela učinkovitosti konkurenčnega prava, kot izhaja iz sodne prakse Sodišča.³⁰

73. Po mojem mnenju velja enako glede drugega stavka člena 17(1) Direktive 2014/104, ki ne določa nove materialnopravne obveznosti, ki bi bremenila stranke postopka.

74. Tako je namen te določbe – ker rahlja dokazni standard, ki se zahteva za določitev višine nastale škode – odpraviti asimetrijo informacij, ki obstaja v škodo tožeče stranke, in dejstvo, da ocenitev višine nastale škode, zlasti v kartelnih zadevah, zahteva oceno načina, kako bi se zadevni trg razvijal, če kršitve ne bi bilo, kar je za oškodovano stranko praktično nemogoča naloga.

75. Prav tako ugotavljam, da člen 17(1) Direktive 2014/104 – drugače kot člen 17(2) te direktive – tožeči stranki ne odvzame dokaznega bremena in glavne obveznosti, da opredeli in dokaže višino nastale škode. Ta določba zgolj nacionalnim sodiščem zagotavlja metodo za ocenitev višine škode, tako da jim priznava polje proste presoje, na podlagi katerega lahko prilagodijo zahtevani dokazni standard za ugotovitev višine škode in tako sprejmejo nižji dokazni standard, kot se običajno zahteva, če imajo tožeče stranke težave pri ocenitvi natančne višine povzročene škode.

76. Menim, da to orodje s tem le krepí to, kar je poleg tega običajna naloga sodišča v okviru odškodninske tožbe, to je določitev višine nastale škode.

77. Glede na navedeno menim, da je mogoče člen 17(1) Direktive 2014/104 šteti za „postopkovno“ določbo v smislu člena 22 te direktive, ki se kot taka uporablja za odškodninsko tožbo, kot je ta iz postopka v glavni stvari, ki – čeprav je bila vložena po začetku veljavnosti navedene direktive in nacionalnih določb za prenos – se nanaša na kršitev, ki se je končala pred začetkom veljavnosti tako same direktive kot teh nacionalnih določb.

d) Domneva škode, ki je posledica kršitve konkurenčnega prava, iz člena 17(2) Direktive 2014/104

78. Kar zadeva vprašanje, ali je člen 17(2) Direktive 2014/104 materialnopravna določba v smislu člena 22 te direktive, je treba opozoriti, da se v skladu s to določbo domneva, da kartelne kršitve povzročajo škodo. Vendar ima kršitelj pravico, da to domnevo izpodbija.

79. Uvodoma ugotavljam, da s to določbo ni zgolj porazdeljeno dokazno breme v zvezi z obstojem škode (kar je postopkovno vprašanje), ampak je z njo izoblikovana izpodbijna domneva v zvezi z obstojem škode, ki jo je povzročil zadevni kartel, kar se neposredno nanaša na nepogodbno odgovornost kršiteljev pravil konkurenčnega prava.

80. V zvezi s tem naj spomnim, da iz sodne prakse Sodišča izhaja, da lahko vsakdo zahteva odškodnino za škodo, ki jo je utrpel, če obstaja vzročna zveza med to škodo in omejevalnim sporazumom ali ravnanjem, ki sta s členom 101 PDEU prepovedana.³¹ Obstoj škode ter vzročna zveza med navedeno škodo in storjeno kršitvijo konkurenčnega prava nedvomno spadata med elemente, ki so del nepogodbene civilne odgovornosti.

³⁰ Glej sodbi Cogeco in z dne 12. decembra 2019, Otis Gesellschaft in drugi (C-435/18, EU:C:2019:1069).

³¹ Glej sodbo z dne 5. junija 2014, Kone in drugi (C-557/12, EU:C:2014:1317, točka 22 in navedena sodna praksa).

81. V teh okoliščinah menim, da domneva iz člena 17(2) Direktive 2014/104 nima zgolj dokaznega namena. Nasprotno, s tem, da se dokazno breme naloži kršitelju, medtem ko je oškodovana oseba razbremenjena obveznosti, da dokaže obstoj škode, ki jo je utrpela zaradi omejevalnega sporazuma, ali vzročno zvezo med to škodo in tem omejevalnim sporazumom, je ta domneva neposredno povezana s pripisom nepogodbene civilne odgovornosti storilcu zadevne kršitve, kar pomeni, da neposredno vpliva na njegov pravni položaj. Tako menim, da je člen 17(2) Direktive 2014/104, še zlasti njegov prvi stavek, pravilo, ki je tesno povezano z nastankom, pripisom in obsegom nepogodbene odgovornosti podjetij, ki so s sodelovanjem v kartelu kršila člen 101 PDEU. Iz sodne prakse pa lahko razberemo, da je mogoče taka pravila opredeliti kot „materialnopravne predpise“.³²

82. V zvezi s tem je treba dodati, da Sodišče ni priznalo retroaktivnega učinka drugim določbam Direktive 2014/104, ki so prav tako tesno povezane z ugotavljanjem odgovornosti kršiteljev. V sodbi Skanska Industrial Solutions in drugi je na primer menilo, da se člen 11(1) te direktive, ki se nanaša na ugotovitev solidarne odgovornosti podjetij, ki so s skupnim ravnanjem kršila konkurenčno pravo, ne uporablja *ratione temporis* za zadevna dejstva, ki so se nanašala na odškodninsko tožbo, vloženo po prenehanju obstoja kartela, zaradi katerega je bila ta tožba vložena.³³

83. Kot je poleg tega navedla Komisija, na področju mednarodnega zasebnega prava obstajajo indici v podporo stališču, da je mogoče določbe, s katerimi so izoblikovane domneve, kakršna je ta iz člena 17(2) Direktive 2014/104, opredeliti kot materialnopravne določbe.³⁴

84. Glede na navedeno menim, da je – drugače kot člen 17(1) Direktive 2014/104 – člen 17(2) te direktive mogoče šteti za „materialnopravno“ določbo v smislu člena 22(1) navedene direktive in da se posledično nacionalna zakonodaja, sprejeta za uskladitev s to določbo, ne uporabi za dejstva, zaradi katerih je nastala odgovornost in so bila storjena pred začetkom veljavnosti teh nacionalnih predpisov za prenos.

85. Ob navedenem, kot je pojasnjeno v točkah od 139 do 141 teh sklepnih predlogov, ta razlaga nacionalnim sodiščem nikakor ne preprečuje, da bi uporabila domneve v zvezi z dokaznim bremenom glede obstoja škode, ki so obstajale pred ustreznimi nacionalnimi predpisi za prenos, katerih skladnost z zahtevami prava Unije je treba preučiti ob upoštevanju zlasti splošnih načel enakovrednosti in učinkovitosti.

86. V teh okoliščinah predlagam, naj se na tretje vprašanje za predhodno odločanje odgovori, da je treba člen 22(1) Direktive 2014/104 razlagati tako, da ne nasprotuje uporabi nacionalnih določb za prenos, sprejetih za uskladitev s členom 17(1) te direktive, na podlagi katerega so nacionalna sodišča pooblaščen za ocenitev višine škode, za škodo, nastalo zaradi kršitve konkurenčnega prava, ki se je končala pred začetkom veljavnosti nacionalne zakonodaje za prenos, v okviru odškodninske tožbe, vložene po začetku veljavnosti nacionalne določbe za prenos. Člen 22(1) navedene direktive je treba razlagati tako, da nasprotuje uporabi nacionalnih zakonodaj, sprejetih za uveljavitev člena 17(2) iste direktive – ki določa izpodbojno domnevo glede škode, ki jo

³² Glej sodbo z dne 1. julija 2004, Tsapalos in Diamantakis (C-361/02 in C-362/02, EU:C:2004:401, točka 20).

³³ Glej sodbo z dne 14. marca 2019 (C-724/17, EU:C:2019:204, točka 34).

³⁴ Glej člen 15(c) Uredbe (ES) št. 864/2007 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. julija 2007 o pravu, ki se uporablja za nepogodbene obveznosti („Rim II“) (UL 2007, L 199, str. 40) in člen 12(1)(c) Uredbe (ES) št. 593/2008 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. junija 2008 o pravu, ki se uporablja za pogodbeno obligacijska razmerja (Rim I) (UL 2008, L 177, str. 6).

povzročijo karteli – za kršitve, storjene pred začetkom veljavnosti nacionalne zakonodaje za prenos, v okviru odškodninske tožbe, vložene po začetku veljavnosti nacionalne določbe za prenos.

C. Prvo vprašanje za predhodno odločanje

87. Ob upoštevanju odgovorov na drugo in tretje vprašanje, ki ju predlagam, je po mojem mnenju treba odgovoriti na prvo vprašanje za predhodno odločanje.

88. Prvo vprašanje za predhodno odločanje vsebuje dva dela.

89. Po eni strani se predložitveno sodišče s prvim vprašanjem sprašuje o obveznostih držav članic na podlagi primarne zakonodaje, torej o učinkovanju člena 101 PDEU in načela učinkovitosti, da bi tako opredelilo, ali se člen 10(3), člen 17(1), drugi stavek, in člen 17(2) Direktive 2014/104 uporabljajo za položaj, kakršen je ta iz postopka v glavni stvari. Tako se postavlja vprašanje, ali člen 101 PDEU in načelo učinkovitosti zahtevata, da se prva prehodna določba kraljeve uredbe-zakona 9/2017 razlaga tako, da se spremembe, vnesene v zakon o varstvu konkurence, kar zadeva zastaralne roke, izpodbojno domnevo škode, povzročene s kartelno kršitvijo, in ocenitev višine škode, uporabljajo za tožbe, vložene po začetku veljavnosti te kraljeve uredbe-zakona, kakršna je tožba iz spora o glavni stvari, vključno s primeri, ko se zahtevki nanaša na dejstva in sankcije izpred začetka veljavnosti navedene kraljeve uredbe-zakona 9/2017.

90. Po drugi strani predložitveno sodišče Sodišče še poziva, naj se izreče o združljivosti določb španskega prava – in natančneje, določbe v zvezi z nepogodbeno odgovornostjo, ki je alternativna pravna podlaga odškodninske tožbe iz zadeve v glavni stvari – s členom 101 PDEU in načelom učinkovitosti, če se člena 10 in 17 Direktive 2014/104 *ratione temporis* ne uporabljata.

91. Kar zadeva prvi del prvega vprašanja za predhodno odločanje, ugotavljam, da na podlagi načela učinkovitosti ni mogoče naložiti retroaktivne uporabe materialnopравnih določb Direktive 2014/104. To bi bilo v nasprotju s splošnimi pravnimi načeli, kot je načelo pravne varnosti. Menim torej, da je to, da se je španski zakonodajalec odločil, da so določbe, s katerimi sta prenesena člen 10 in člen 17(2) te direktive, materialnopravne določbe, ki se ne uporabljajo retroaktivno – kar se, kot je bilo pojasnjeno v analizi drugega in tretjega vprašanja za predhodno odločanje, sklada s pravom Unije – v skladu z načelom učinkovitosti. Vendar pa se enako razlogovanje ne uporablja za člen 17(1) navedene direktive, ki je postopkovna določba in se lahko uporablja za odškodninsko tožbo iz obravnavane zadeve.

92. Kar zadeva drugi del tega vprašanja, uvodoma ugotavljam, da prepoved retroaktivnosti nacionalnih zakonodaj, s katerimi so prenesene materialnopravne določbe Direktive 2014/104, v skladu s členom 22(1) te direktive – kar zadeva dejstva, zaradi katerih je nastala odgovornost in ki so bila storjena pred začetkom veljavnosti nacionalne zakonodaje za prenos – ne izključuje tega, da države članice svojo nacionalno zakonodajo ob upoštevanju načela učinkovitosti uporabljajo v skladu s svojimi že obstoječimi obveznostmi na podlagi primarne zakonodaje.³⁵

93. Tako ni sporno, da je treba ob neobstoju pravil prava Unije na tem področju, ki bi se uporabljala *ratione temporis*, v notranjem pravnem redu vsake države članice določiti podrobna pravila za uresničevanje pravice zahtevati odškodnino za škodo, nastalo zaradi kršitve členov 101 in 102 PDEU, da bi se zagotovile pravice, ki jih imajo posamezniki na podlagi

³⁵ Glej uvodno izjavo 11 Direktive 2014/104.

neposrednega učinka teh pravil, pod pogojem, da ta nacionalna pravila niso manj ugodna od tistih, ki urejajo podobna nacionalna pravna sredstva (načelo enakovrednosti), in da praktično ne onemogočajo ali čezmerno otežujejo uresničevanja pravic, ki jih podeljuje pravo Unije (načelo učinkovitosti).³⁶

94. V zvezi s tem je treba spomniti, da ima člen 101 PDEU neposredne učinke v odnosih med posamezniki in za zadevne posameznike ustvarja pravice, ki jih morajo nacionalna sodišča varovati. Polni učinek člena 101 PDEU tako zahteva, da mora imeti vsakdo, ki je utrpel škodo, možnost zahtevati odškodnino ne le za nastalo škodo (damnum emergens), temveč tudi za izgubljeni dobiček (lucrum cessans) in plačilo obresti.³⁷

95. Sodišče je pojasnilo vsebino in obseg te sodne prakse, kar zadeva posebne vidike odškodninskih tožb. Tako je navedlo, da načelo učinkovitosti nasprotuje nacionalnim predpisom, ki „praktično onemogočajo ali čezmerno otežujejo“ uveljavljanje pravice do odškodnine za celotno škodo.³⁸

96. Treba je še pripomniti, da je treba uveljavljanje konkurenčnega prava v javnem interesu in uveljavljanje tega prava v zasebnem interesu obravnavati kot orodji, s katerima se uresničuje skupni cilj, to je spoštovanje konkurenčnega prava. V zvezi s tem ugotavljam, da je bilo v sodni praksi Sodišča priznано, da obstoj pravice zahtevati odškodnino za škodo, nastalo zaradi kršitve konkurenčnega prava, krepi delovanje pravil Unije o konkurenci in odvrča od pogosto tajnih sporazumov ali ravnanj, ki bi lahko omejevala ali izkrivljala konkurenco. S tega vidika lahko odškodninske tožbe pred nacionalnimi sodišči bistveno pripomorejo k ohranitvi učinkovite konkurence v Evropski uniji.³⁹ Tako se pri uveljavljanju konkurenčnega prava v javnem interesu odvratilni učinek kaže prek sankcij, ki jih naložijo organi za varstvo konkurence, medtem ko se pri uveljavljanju konkurenčnega prava v zasebnem interesu navedeni odvratilni učinek zagotovi s tveganjem, ki ga za podjetja, ki so sodelovala v kartelu, predstavlja možnost, da bodo potencialno oškodovane stranke iz različnih sodnih pristojnosti (zlasti kadar je kršitev konkurenčnega prava čezmejna in zajema več držav članic, kot to velja za obravnavano zadevo) zoper njih vložile veliko odškodninskih tožb.

1. Preučitev ureditve zastaranja iz španskega civilnega zakonika z vidika načela učinkovitosti

97. Sodišče je opredelilo elemente, ki jih je treba upoštevati pri določanju, ali je posebna ureditev zastaranja v skladu z načelom učinkovitosti. Natančneje, razsodilo je, da je treba upoštevati vse elemente zastaranja, natančneje, prvič, trajanje zastaralnega roka,⁴⁰ drugič, to, ali rok začne teči, preden je oškodovanec izvedel za nastalo škodo,⁴¹ in tretjič, to, ali je rok mogoče pretrgati ali prekiniti.⁴²

³⁶ Glej sodbi z dne 20. septembra 2001, Courage in Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, točka 29), in z dne 5. junija 2014, Kone in drugi (C-557/12, EU:C:2014:1317, točka 24), ter sodbo Cogeco (točka 42).

³⁷ Glej v tem smislu sodbo z dne 13. julija 2006, Manfredi in drugi (od C-295/04 do C-298/04, EU:C:2006:461, točka 95).

³⁸ Glej sodbo Cogeco (točke od 38 do 55) in sodbo z dne 12. decembra 2019, Otis Gesellschaft in drugi (C-435/18, EU:C:2019:1069, točka 25 in navedena sodna praksa).

³⁹ Glej sodbo z dne 14. junija 2011, Pfeiderer (C-360/09, EU:C:2011:389, točka 29).

⁴⁰ Glej sodbo Cogeco (točka 48).

⁴¹ Glej sodbo Cogeco (točka 49).

⁴² Glej sodbo Cogeco (točka 51).

98. Torej je treba združljivost ureditve nepogodbene odgovornosti iz španskega civilnega zakonika preučiti ob upoštevanju teh meril.

a) Trajanje zastaralnega roka

99. Sodišče je razsodilo, da zastaralni rok ne sme biti „tako kratek, da bi skupaj z drugimi pravili glede zastaranja izvrševanje pravice zahtevati odškodnino praktično onemogočal ali čezmerno oteževal“. ⁴³

100. Ugotavljam, da je enoletni rok, določen z ureditvijo nepogodbene odgovornosti iz španskega civilnega zakonika, precej krajši od petletnega roka iz člena 10(1) Direktive 2014/104.

101. Vendar ugotavljam, da je treba glede na merila, določena v sodni praksi, ki izhaja iz sodbe Cogeco, upoštevati vse elemente zadevne ureditve zastaranja. ⁴⁴ Tako preizkus učinkovitosti ne sme biti omejen zgolj na ločeno obravnavo posameznih elementov nacionalne ureditve zastaranja. ⁴⁵

102. Naj pred analizo trenutka, ko začne zastaralni rok teči, in dogodka, ki ta tek sproži, ugotovim, da se vprašanje pretrganja ali prekinitve zastaralnega roka (kljub velikemu pomenu, ki ga ima to za ugotovitev, ali je enoletni rok združljiv z merili, ki jih je Sodišče izoblikovalo v sodni praksi, ki temelji na sodbi Cogeco) v obravnavani zadevi ni postavilo. Kar zadeva elemente, ki jih je treba upoštevati, da se zagotovi spoštovanje načela učinkovitosti na tej ravni, napotujem na analizo Sodišča v navedeni sodbi Cogeco. ⁴⁶

b) Dies a quo za izračun zastaralnega roka

103. Če bi Sodišče ugotovilo, da se člen 10(1) Direktive 2014/104 za odškodninsko tožbo, kakršna je ta iz postopka v glavni stvari, ne uporablja, bi moralo nacionalno sodišče pri določanju dies a quo za izračun zastaralnega roka načeloma upoštevati enoletni zastaralni rok, določen s splošno ureditvijo nepogodbene odgovornosti iz člena 1902 civilnega zakonika.

104. V zvezi s tem toženi stranki menita, da je zastaralni rok iz člena 1902 španskega civilnega zakonika začel teči na dan objave sporočila za medije, to je 19. julija 2016. Ker je bila tožba tožeče stranke vložena 1. aprila 2018, naj bi torej zastarala.

105. Po drugi strani tožeča stranka, španska vlada in Komisija trdijo, da bi bilo treba kot dies a quo upoštevati dan objave povzetka sklepa Komisije v Uradnem listu Evropske unije, torej 6. april 2017, kar naj bi v obravnavani zadevi pomenilo, da odškodninska tožba ni zastarala.

106. Naj takoj spomnim, da je Sodišče izjavilo, da načelo učinkovitosti zahteva, da mora biti nacionalna ureditev, ki določa datum, od katerega začne teči zastaralni rok, prilagojena posebnostim konkurenčnega prava in ciljem izvajanja pravil tega prava s strani zadevnih oseb. ⁴⁷

⁴³ Glej sodbo Cogeco (točka 48).

⁴⁴ Glej sodbo Cogeco (točka 45).

⁴⁵ Glej sklepne predloge generalne pravobranilke J. Kokott v zadevi Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, točka 81).

⁴⁶ Glej sodbo Cogeco (točke od 44 do 55).

⁴⁷ Glej sodbo Cogeco (točka 47).

Sodišče se je izreklo tudi o dogodku, ki je sprožil tek zastaralnega roka, pri čemer je pojasnilo, da je za to, da lahko oškodovana oseba vloži odškodninsko tožbo, nujno, da je seznanjena z identiteto storilca kršitve konkurenčnega prava.⁴⁸

107. Ta merila je mogoče najti tudi v členu 10(2) Direktive 2014/104, ki določa, da je izhodišče za izračun zastaralnega roka pogojeno z izpolnitvijo dveh kumulativnih pogojev, ki sta, prvič, prenehanje kršitve konkurenčnega prava in, drugič, seznanitev z nekaterimi informacijami, nujno potrebnimi za vložitev odškodninske tožbe.⁴⁹

108. V obravnavani zadevi se predložitveno sodišče sprašuje, katerega od dokumentov – torej objavo sporočila za medije ali objavo povzetka sklepa v Uradnem listu Evropske unije (in nezaupne različice tega sklepa na spletišču Generalnega direktorata Komisije za konkurenco) – je mogoče opredeliti kot upoštevni dogodek, od katerega je mogoče razumno šteti, da se je tožeča stranka seznanila z informacijami, nujno potrebnimi za vložitev odškodninske tožbe.

109. Za odgovor na to vprašanje je treba analizirati namen, naravo in še posebej vsebino sporočila Komisije za medije ter ga primerjati s povzetkom sklepa, objavljenega v Uradnem listu Evropske unije v tako imenovani zadevi Tovornjaki. Treba se je tudi vprašati, ali je oškodovanim strankam v okviru uveljavljanja člena 101 PDEU v zasebnem interesu morda naloženo, da morajo izkazati obveznost skrbnosti.

1) Objava sporočil za medije in sklepov Komisije

110. V skladu s členom 30 Uredbe št. 1/2003 mora Komisija sklepe, ki jih sprejme na podlagi členov 7, 9, 10 in 24 te uredbe, objaviti.

111. Komisija izpolni to obveznost s tem, da v Uradnem listu Evropske unije objavi povzetek sklepov, sprejetih na podlagi člena 101 in/ali člena 102 PDEU, v vseh uradnih jezikih „kmalu po“ njihovem sprejetju.⁵⁰

112. Generalni direktorat Komisije za konkurenco v praksi tudi „čim prej“ objavi nezaupne različice sklepov, sprejetih na podlagi člena 101 ali 102 PDEU, na svojem spletišču, čeprav so ti sklepi v nasprotju s povzetki objavljeni le v jeziku postopka. Zaradi obveznosti varovanja poslovnih skrivnosti in zaupnih podatkov strank se te javne različice običajno objavijo nekaj časa po sprejetju teh sklepov.⁵¹

113. Naj spomnim, da je bil sklep Komisije v obravnavani zadevi sprejet 19. julija 2016. Komisija je istega dne novico o sprejetju tega sklepa objavila v sporočilu za medije, ki je na voljo na njenem spletišču.⁵² Nato je 6. aprila 2017 objavila povzetek navedenega sklepa v Uradnem listu Evropske unije. Istega dne je na spletišču Generalnega direktorata za konkurenco objavila začasno nezaupno različico tega sklepa.

⁴⁸ Glej sodbo Cogeco (točke 48, 49 in 50).

⁴⁹ Tako menim, da je analiza, ki sledi, povsem upoštevna za ugotovitev dies a quo v primeru, v katerem bi se člen 10 te direktive uporabil.

⁵⁰ Glej uvodno izjavo 148 Obvestila o dobrih praksah za izvajanje postopkov v zvezi s členoma 101 in 102 PDEU (UL 2011, C 308, str. 6).

⁵¹ Glej uvodno izjavo 149 Obvestila o dobrih praksah za izvajanje postopkov v zvezi s členoma 101 in 102 PDEU.

⁵² Glej https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/IP_16_2582.

2) Obstoje dolžnosti informiranja, naložene stranki, oškodovani zaradi kršitve konkurenčnega prava

114. Glede na navedeno se postavlja vprašanje, ali za potencialno oškodovane stranke obstaja obveznost, da morajo pri obravnavi svojih zadev ravnati v skladu z določeno dolžnostjo skrbnosti, da bi tako pridobile potrebne informacije, na podlagi katerih bi lahko vložile odškodninsko tožbo, in – če je tako – v kolikšnem obsegu bi ta dolžnost skrbnosti narekovala spremljanje sporočil Komisije za medije v zvezi s sklepi, sprejetimi na podlagi člena 101 PDEU.

115. Zdi se, da bi bilo treba po mnenju toženih strank, ker so vložniki zahtevkov podjetja ali izkušeni poklicni izvajalci, zahtevati tako dolžnost skrbnosti. Po njunem mnenju nekaj indicev – kot je medijska pokritost sprejetja sklepa na dan objave sporočila za medije in to, da naj bi odvetniške pisarne, naložbeni skladi in drugi strokovnjaki, ki so sodelovali pri podobnih odškodninskih zahtevkih, napovedali možnost vložitve tožb zoper proizvajalce tovornjakov – kaže na to, da kupci tovornjakov ne morejo trditi, da s sklepom, ki ga je sprejela Komisija, niso bili seznanjeni.

116. Tako bi bilo treba po mnenju toženih strank šteti, da se je tožeča stranka s kršitvijo seznanila na datum objave sporočila za medije in bi takrat lahko vložila odškodninsko tožbo ali vsaj prekinila zastaralni rok tako, da bi na ta datum poslala dopis, kar naj bi storili drugi kupci tovornjakov, ki so trenutno stranke v postopkih zoper proizvajalce tovornjakov pred španskimi sodišči.

117. Ne izpodbijam tega, da se je na datum objave sporočila za medije nekaj dejavnih akterjev na trgu, na katerem je obstajal kartel, seznanilo z dejstvom, da je Komisija sprejela tak sklep. Prav tako je seveda mogoče razumno pričakovati, da je bil glede na trajanje preiskave in sporočili za medije, ki ju je objavila Komisija (ki ju je verjetno povzel tisk v več državah članicah),⁵³ pa tudi glede na to, kar je bilo v igri za kupce teh izdelkov, del trga seznanjen s preiskavo, ki jo je vodila Komisija, in še toliko bolj s sklepom, ki ga je izdala.

118. Vendar kljub temu menim, da ne obstaja splošna dolžnost skrbnosti oseb, oškodovanih zaradi kršitev konkurence, ki bi jim nalagala spremljanje objav sporočil za medije.

119. Ni mogoče sicer izključiti, da so v nekaterih sodnih pristojnostih odškodninske tožbe vložene po objavi sporočila za medije ali celo prej.⁵⁴ Vendar ta praksa (ki poleg tega ni enotna, zlasti glede na različne pristope držav članic glede trenutka, od katerega začne teči zastaralni rok⁵⁵) po mojem mnenju ne ustvarja „dolžnosti skrbnosti“, ki bi vsem osebam, oškodovanim zaradi kršitev konkurenčnega prava, nalagala, da morajo odškodninske tožbe vložiti na podlagi navedenih sporočil za medije.

⁵³ V zvezi s tem je treba pripomniti, da je Komisija leta 2011 potrdila, da je v okviru preiskave v sektorju proizvodnje tovornjakov opravila nenapovedane preglede (glej informativni pregled z dne 18. januarja 2011, naslovljen „Antitrust: Commission confirms unannounced inspections in the truck sector“, ki je na voljo samo v angleščini na spletni strani https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_29). Nato je leta 2014 v sporočilu za medije še potrdila, da je na proizvajalce tovornjakov, za katere je obstajal sum sodelovanja v kartelu, naslovila obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah (glej sporočilo za medije z dne 20. novembra 2014, naslovljeno „Antitrust: Commission sends statement of objections to suspected participants in trucks cartel“, ki je na voljo v angleščini, francoščini in nemščini na spletni strani https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/IP_14_2002). Vendar v teh dokumentih niso opredeljeni niti podjetja, na katera se je nanašala preiskava, niti geografski trgi niti zadevni izdelki ali trajanje kršitve, ki se je takrat preiskovala.

⁵⁴ Thomas, B., in Aubin, F., v: Amaro, R. (ur.), *Private Enforcement of Competition Law in Europe*, 1. izdaja, Bruselj, Bruylant, 2021, „Chapter 7 - Limitation period“, str. od 170 do 172.

⁵⁵ Van Bael & Bellis, *Competition Law of the European Union*, 6. izdaja, Kluwer Law International, 2021, „Chapter 11: Private Enforcement“, str. 1322.

120. Ob upoštevanju navedenega ni mogoče domnevati, da se je zadevna oškodovana oseba že po tem, ko je Komisija na svojem spletišču objavila sporočilo za medije, seznanila z vsemi informacijami, nujno potrebnimi za vložitev odškodninske tožbe. Podobno kot Komisija menim, da bi z zahtevo, da mora potencialno oškodovana stranka izkazati previsoko stopnjo skrbnosti – ki torej presega to, s čimer je bila ta stranka lahko razumno seznanjena – posegli v njeno pravico zahtevati odškodnino za škodo, ki jo je povzročilo protikonkurenčno ravnanje. Tako naj bi načelo polne učinkovitosti členov 101 in 102 PDEU ter načelo pravne varnosti, ki je neločljivo povezano z ugotavljanjem zastaranja, zahtevali, da ta dolžnost ni preveč omejevalna za osebo, ki zahteva odškodnino.⁵⁶

121. Nazadnje, ugotavljam, da se zdi, da se v sodni praksi nekaterih držav članic, kar zadeva to domnevno „dolžnost skrbnosti“, razlikuje med „poklicnimi“ potrošniki ali velikimi podjetji in „običajnimi“ potrošniki. Tako naj bi se predpostavilo, da se prvi obravnavajo, kot da jim je naložena večja obveznost skrbnosti kot drugim, kar pomeni, da morajo spremljati objave sporočil Komisije za medije.

122. Čeprav mora navsezadnje nacionalno sodišče za vsak primer posebej preučiti, ali je morala oškodovana oseba na podlagi dolžnosti skrbnosti spremljati razvoj zadeve s področja konkurence, da bi lahko uveljavljala svoje pravice, menim, da bi lahko s takim razlikovanjem med oškodovanimi osebami povečali (že obstoječo) negotovost, kar zadeva uveljavljanje člena 101 PDEU v zasebnem interesu. Ker območje, v katerem se gibljejo potencialno oškodovane stranke, ni enotno, bi morala stopnja skrbnosti, ki se zahteva za vsak posamezen primer, nujno temeljiti na številnih merilih, ki se nanašajo na posebne okoliščine take stranke, na primer na velikost zadevnega kupca, število ali količino kupljenih izdelkov, strukturo trga, pogoje navedenega nakupa in še veliko drugih meril, ki kažejo na težavnost vzpostavitve takega razlikovanja v praksi. Torej menim, da je treba vsaj v zvezi s sporočili za medije in sklepi, ki jih Komisija sprejme glede kršitev, povezanih s konkurenčnim pravom, izoblikovati jasna in predvidljiva merila glede „seznanitve“, na primer z navezavo (denimo prek domneve) na objavo povzetka sklepa Komisije v Uradnem listu Evropske unije.

123. Glede na navedeno menim, da je mogoče v okviru tožb za ugotovitev odgovornosti tipa „follow-on“ z navezavo na objektiven element, kot je objava sklepa Komisije o ugotovitvi te kršitve v Uradnem listu Evropske unije – ki je zadnja faza uveljavljanja člena 101 PDEU v javnem interesu – jasno, natančno in pregledno določiti trenutek, od katerega začne teči zastaralni rok, in sicer tako za podjetja, ki so sodelovala v kartelu, kot tudi za oškodovane stranke. Torej pravica oškodovane stranke, da vloži odškodninsko tožbo zaradi protikonkurenčnega ravnanja, nastane ob sprejetju sklepa Komisije o ugotovitvi tega ravnanja, natančneje ob njegovi objavi v Uradnem listu Evropske unije.

124. Naj k temu še dodam, da glede na vsebino povzetka sklepa težko razumem, zakaj tega ne bi bilo mogoče objaviti istega dne, kot Komisija sprejme sklep in objavi sporočilo za medije. V nasprotju z nezaupno različico sklepa, za katero je časovni razkorak med datumom sprejetja sklepa in objavo te različice utemeljen s potrebo po varovanju poslovnih skrivnosti in zaupnih podatkov strank, se namreč ne zdi, da bi taka potreba obstajala za objavo povzetka sklepa v Uradnem listu Evropske unije.⁵⁷

⁵⁶ Glej sodbo z dne 20. septembra 2001, *Courage in Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, točka 26).

⁵⁷ Naj v zvezi s tem pripomnim, da lahko posledični časovni razkorak med objavo povzetka sklepa v Uradnem listu Evropske unije več mesecev po njegovem sprejetju in objavo sporočila za medije na dan sprejetja tega sklepa povzroči pravno negotovost, ki ogroža učinkovito in enotno uporabo konkurenčnega prava v Uniji glede na različne pristope, ki so jih sprejele države članice v zvezi z dies a quo. Natančneje, ta praksa Komisije je lahko povod za različne pristope med sodišči v državah članicah.

3) *Vsebina sporočila za medije in sklepa Komisije v tako imenovani zadevi „Tovornjaki“*

125. Uvodoma je treba ugotoviti, da sporočila za medije v primerjavi s povzetki sklepov, objavljenih v Uradnem listu Evropske unije, večinoma vsebujejo manj podrobne informacije o ravnanjih, s katerimi se omejuje konkurenca, in razlogih, iz katerih pomenijo kršitev.

126. Poleg tega sporočila za medije niso neposredno naslovljena na stranke, za katere lahko objavljene informacije predstavljajo poseben interes, in njihov namen torej ni povzročiti pravne učinke za tretje osebe. Tako pravno mnenje je na voljo na spletišču Komisije.⁵⁸

127. V obravnavani zadevi je bilo sporočilo za medije v nasprotju s povzetkom sklepa v tako imenovani zadevi *Tovornjaki*, ki je bil objavljen v vseh uradnih jezikih Unije, objavljeno samo v šestih uradnih jezikih.⁵⁹ Ob tem še poudarjam, da ni bilo objavljeno v španščini, ki je jezik izvirne države tožeče stranke iz postopka v glavni stvari. Ugotavljam tudi, da je v sporočilu za medije napoteno na možnost oseb ali podjetij, oškodovanih zaradi protikonkurenčnih ravnanj, kakršna so bila opisana, da vložijo tožbo pri sodiščih držav članic in zahtevajo odškodnino.⁶⁰

128. Zdaj je treba preučiti, ali ključne določbe sporočila za medije oškodovani stranki omogočajo vložitev odškodninske tožbe.

129. Prvič, v sporočilu za medije niso opredeljeni posebni naslovniki sklepa (matične in morebitne zadevne odvisne družbe niso vse navedene) niti niso navedene firme pravnih oseb, ki so naslovnice sklepa,⁶¹ ampak zgolj poslovna imena vpletenih podjetij. Nasprotno pa so v povzetku sklepa kršitelji poimenovani.

130. Drugič, sporočilo za medije ne vsebuje dovolj podrobnega opisa kršitve, še zlasti ne natančnih tipov tovornjakov, na katere se kršitev nanaša. Tako je v njem samo navedeno, da se kršitev nanaša na „srednjetežke“ tovornjake (od 6 do 16 ton) in „težke“ tovornjake (nad 16 ton), medtem ko je v povzetku sklepa pojasnjeno, da so s srednjetežkimi in težkimi tovornjaki zajeti tako rigidni tovornjaki kot priklopni tovornjaki ter da se sklep ne nanaša na poprodajne in druge storitve ali jamstva za tovornjake niti na prodajo rabljenih tovornjakov oziroma kakršnega koli drugega blaga ali storitev.

131. Tretjič, v sporočilu za medije ni navedeno točno trajanje kršitve niti njeno trajanje, pripisano vsakemu pravnemu subjektu, na katerega je bil sklep naslovljen. V njem je zgolj navedeno, da je kršitev „trajala 14 let, od leta 1997 do leta 2011“, medtem ko je v povzetku sklepa navedeno točno trajanje (od 17. januarja 1997 do 18. januarja 2011), pri čemer je navedeno tudi trajanje, pripisano vsakemu od zadevnih podjetij, kar zadeva njihovo sodelovanje v ugotovljenem kartelu.

⁵⁸ Glej v tem smislu: https://ec.europa.eu/info/legal-notice_sl.

⁵⁹ Sporočilo za medije je bilo objavljeno v nemščini, angleščini, francoščini, italijanščini, nizozemščini in švedščini.

⁶⁰ Javnosti sta na voljo povezava na Direktivo 2014/104 in na spletišče Generalnega direktorata Komisije za konkurenco, ki vsebuje več informacij o odškodninskih tožbah v kartelnih zadevah in zadevah v zvezi z zlorabo prevladujočega položaja ter praktični vodnik za ocenitev višine škode, ki jo povzročijo kršitve pravil o konkurenci.

⁶¹ Vendar je treba ugotoviti, da so bile po naložitvi sporočila za medije več dni po njegovi objavi (25. julija 2016) v razdelku v zvezi s tako imenovano zadevo *Tovornjaki* na spletišču Generalnega direktorata Komisije za konkurenco na vrhu strani, posvečene tej zadevi, že navedene firme podjetij naslovnikov sklepa Komisije (glej https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=1_39824). Torej ni mogoče izključiti, da so bile lahko osebe, ki so si ogledale sporočilo za medije, že seznanjene z identiteto naslovnikov sklepa.

132. Menim, da so ti elementi ključni indici, ki oškodovani osebi omogočajo opredelitev, ali se je kršitev zgodila na geografskem trgu, ki jo zadeva, in v obdobju, v katerem je dejansko kupila tip in model tovornjaka, ki je bil predmet omejevalnega sporazuma.

133. Glede na navedeno ter ob upoštevanju namena in narave sporočil za medije, predvsem pa njihove vsebine, je po mojem mnenju očitno, da je bila oškodovana stranka lahko v položaju, ko je imela na voljo elemente, ki so ji omogočali vložitev odškodninske tožbe, šele od datuma objave sklepa v Uradnem listu Evropske unije.

134. V zvezi s tem ugotavljam, da se glede na stališča španske vlade – kar mora preveriti predložitveno sodišče – zdi, da španska sodišča ureditev zastaranja v okviru odškodninskih tožb, vloženih na podlagi člena 1902 civilnega zakonika, razlagajo tako, da začne zastaralni rok teči šele v trenutku objave povzetkov sklepov Komisije v Uradnem listu Evropske unije.

135. Torej menim, da v zadevi, kakršna je ta iz postopka v glavni stvari, tožba ni zastarala.

2. Domneva škode z vidika načela učinkovitosti konkurenčnega prava

136. Kar zadeva dokazovanje obstoja škode, ki jo je utrpela tožeča stranka, ga bo treba izvesti v skladu s splošno pravno ureditvijo, saj se člen 17(2) Direktive 2014/104, kot je bilo ugotovljeno med analizo tretjega vprašanja za predhodno odločanje, ne uporablja.

137. Na prvem mestu, ugotavljam, da člen 16(1) Uredbe 1/2003, ki kodificira sodno prakso Sodišča, zlasti sodbo Masterfoods in HB⁶², določa, da kadar nacionalna sodišča odločajo o sporazumih, sklepih ali usklajenih ravnanjih iz člena 101 ali 102 PDEU, ki so že bili predmet sklepa Komisije, ta sodišča ne smejo sprejeti odločitev, ki so v nasprotju s sprejetim sklepom Komisije.

138. To bi po mojem mnenju lahko poenostavilo dokazovanje vzročne zveze med kršitvijo (ki je bila že ugotovljena v sklepu Komisije) in nastalo škodo, ne da bi bilo treba retroaktivno uporabiti člen 17(2) Direktive 2014/104.

139. Na drugem mestu, kot je navedeno v točki 85 teh sklepnih predlogov, nacionalnim sodiščem nič ne preprečuje, da bi uporabila domneve glede dokaznega bremena v zvezi z obstojem škode, ki so obstajale pred ustreznimi nacionalnimi predpisi za prenos, katerih skladnost z zahtevami prava Unije je treba preučiti ob upoštevanju zlasti splošnih načel enakovrednosti in učinkovitosti.⁶³

140. V zvezi s tem ugotavljam, da je treba v skladu z uvodno izjavo 11 Direktive 2014/104 ob neobstoju določb prava Unije (in torej zunaj področja uporabe te direktive) pri vseh nacionalnih pravilih, ki urejajo uveljavljanje pravice do odškodnine za škodo, povzročeno s kršitvijo člena 101 PDEU, vključno s pravili v zvezi z vidiki, ki jih navedena direktiva ne obravnava, kot je pojem „vzročna zveza“ med kršitvijo in škodo, upoštevati načeli učinkovitosti in enakovrednosti.

141. To pomeni, da nacionalnih pravil „ne bi smeli oblikovati ali uporabljati na način, ki pretirano otežuje ali dejansko onemogoča uveljavljanje pravice do nadomestila, zagotovljene s PDEU“, tako da bi se nacionalnemu sodišču pustilo polje proste presoje in razlage pri oceni nastale škode.⁶⁴

⁶² Glej sodbo z dne 14. decembra 2000 (C-344/98, EU:C:2000:689).

⁶³ Glej uvodno izjavo 11 Direktive 2014/104.

⁶⁴ Glej uvodno izjavo 11 Direktive 2014/104.

142. Glede na navedeno predlagam, naj se na prvo vprašanje za predhodno odločanje odgovori, da je treba člen 101 PDEU razlagati tako, da ne nasprotuje razlagi nacionalnega pravila, ki izključuje retroaktivno uporabo petletnega roka za vložitev tožbe in izpodbojne domneve glede škode, ki jo povzročijo karteli, iz člena 10(3) oziroma člena 17(2) Direktive 2014/104. Člen 101 PDEU in načelo učinkovitosti pa nalagata, da mora v skladu z nacionalnimi predpisi, s katerimi je urejena odškodninska tožba, zastaralni rok začeti teči šele na datum objave povzetka sklepa Komisije v Uradnem listu Evropske unije.

V. Predlog

143. Glede na navedene razmisleke Sodišču predlagam, naj na vprašanja za predhodno odločanje, ki jih je postavilo Audiencia Provincial de León (pokrajinsko sodišče v Leónu, Španija), odgovori:

1. Člen 101 PDEU je treba razlagati tako, da ne nasprotuje razlagi nacionalnega pravila, ki izključuje retroaktivno uporabo petletnega roka za vložitev tožbe in izpodbojne domneve glede škode, ki jo povzročijo karteli, iz člena 10(3) oziroma člena 17(2) Direktive 2014/104/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. novembra 2014 o nekaterih pravilih, ki urejajo odškodninske tožbe po nacionalnem pravu za kršitve določb konkurenčnega prava držav članic in Evropske unije. Člen 101 PDEU in načelo učinkovitosti pa nalagata, da mora v skladu z nacionalnimi predpisi, s katerimi je urejena odškodninska tožba, zastaralni rok začeti teči šele na datum objave povzetka sklepa Evropske komisije v Uradnem listu Evropske unije.
2. Člen 22(2) Direktive 2014/104 je treba razlagati tako, da se člen 10 te direktive ne uporablja za odškodninsko tožbo, ki je bila sicer vložena po začetku veljavnosti navedene direktive in nacionalnih določb za njen prenos, vendar se nanaša na dejstva in sankcije izpred začetka veljavnosti teh določb.
3. Člen 22(1) Direktive 2014/104 je treba razlagati tako, da ne nasprotuje uporabi nacionalnih določb za prenos, sprejetih za uskladitev s členom 17(1) te direktive, na podlagi katerega so nacionalna sodišča pooblaščenca za ocenitev višine škode, za škodo, nastalo zaradi kršitve konkurenčnega prava, ki se je končala pred začetkom veljavnosti nacionalne zakonodaje za prenos, v okviru odškodninske tožbe, vložene po začetku veljavnosti nacionalne določbe za prenos. Člen 22(1) navedene direktive je treba razlagati tako, da nasprotuje uporabi nacionalnih zakonodaj, sprejetih za uveljavitev člena 17(2) iste direktive – ki določa izpodbojno domnevo glede škode, ki jo povzročijo karteli – za kršitve, storjene pred začetkom veljavnosti nacionalne zakonodaje za prenos, v okviru odškodninske tožbe, vložene po začetku veljavnosti nacionalne določbe za prenos.